

Dansk frikorps til Finland i sommeren 1941?

Af Jan Ahtola Nielsen

En følge af det tyske angreb på Sovjetunionen den 22. juni 1941 var, at Tyskland strammede grebet om landene i sin magtsfære. Det besatte Danmark blev stillet over for en række tyske krav, som regeringen så sig nødsaget til at efterkomme. Udviklingen satte også spørgsmålet om militære frivillige på dagsordenen. Spørgsmålet var, om danske frivillige skulle træde i tysk krigstjeneste, eller om der – som det havde været tilfældet under den finsk-sovjetiske vinterkrig 1939-40 – skulle sendes folk til Finland, som snart var involveret i krigen. Visse samarbejdspolitikere så i et Finlandskorps en mulighed for at vinde tysk goodwill, så man i tilfælde af tysk sejr kunne undgå indgreb i Danmarks politiske system, og samtidig holde en eventuel dansk indsats i krigsførelsen mellem Tyskland og Sovjetunionen inden for de nordiske rammer. I den følgende artikel belyser ph.d.-stipendiat Jan Ahtola Nielsen forsøgene på at få sendt et nyt dansk frikorps til Finland.

Indledning

Ved midsommer 1941 blev de tusinde søers land betragtet som et potentielt brændpunkt for en ny international krise. Den danske presse rapporterede daglig om de alvorlige forhold i Finland. Mest bekymrende var nok de omfattende indkaldelser til militæret og evakueringen af Helsingfors og de østlige grænseegne. Foranstaltninger, der klart antydede, at landet atter forberedte sig på krig imod Sovjetunionen.¹

I lighed med, hvad der skete under den finsk-sovjetiske krise i efteråret 1939, fik den spændte atmosfære et antal danskere til at henvende sig til det finske gesandtskab i København med ønske om at blive optaget som frivillige i Finlands Hær. Det drejede sig om nogle soldater, flyverofficerer og læger. Den finske gesandt i København, Paavo P. Pajula, forhørte sig i et telegram den 20. juni hos Utrikesministeriet i Helsingfors om, hvordan man forholdt sig til frivilligspørgsmålet. To dage senere meldte ministeriet kort tilbage, at man »ikke anså det for nødvendigt« at modtage

1. *Kristeligt Dagblad* 19.6.1941; *Berlingske Tidende* 20.-21.6.1941.

frivillige.² Samme morgen var den tysk-sovjetiske krig en realitet, og der opstod nu et voldsomt røre om frivilligspørgsmålet i Danmark. Selv om den officielle erklæring om, at Finland atter var i krig, først kom tre dage senere, altså den 25. juni, var der fra krigens første dag nogen uklarhed med hensyn til Finlands stilling og en almindelig forventning om, at finnerne ville stille sig på Tysklands side og benytte lejligheden til at generobre de landområder, som var gået tabt ved freden i Moskva i marts 1940. Dagspressen meddelte således allerede den 23. juni, at Finland befandt sig i krig med Sovjetunionen. I denne situation meldte et stort antal personer sig som frivillige til det finske gesandtskab og de finske konsulater rundt omkring i landet. I overensstemmelse med signalerne fra Finland blev alle aspiranterne dog afvist med henvisning til, at Finland ikke var i krig og ikke for nuværende modtog frivillige, men navne og personlige oplysninger blev noteret ned til eventuelt senere brug, hvilket antydede, at den finske holdning i spørgsmålet meget vel kunne ændre sig.³

De tyske besættelsesmyndigheder i Danmark modtog tilsvarende henvendelser fra danskere, der var interesseret i at høre, på »hvilken måde der kunne gives dem mulighed for i Finland at kæmpe som frivillige mod Sovjetunionen«. Det drejede sig for hovedpartens vedkommende om frivillige, der ikke ville »omvejen« over Waffen-SS, som i samarbejde med de danske nazister uofficielt hvervede til Waffen-SS regiment Nordland, men ville direkte til fronten med de finske tropper. Mellem dem var der et antal officerer, og det er nærliggende at antage, at en henvendelse til den tyske gesandt, Cecil v. Renthe-Fink, om at billige et dansk frikorps til Finland er udgået herfra. Der er næppe heller tvivl om, at såvel den tyske gesandt som hans foresatte i Auswärtiges Amt så en klar politisk interesse i at give den danske vilje til at hjælpe Finland mulighed for at udfolde sig. Som Henning Poulsen har bemærket, forestillede man sig måske ligefrem, at et dansk frivilligkontingents deltagelse på den populære finske front kunne bidrage til at fremkalde en antikommunistisk entusiasme i Danmark, der igen ville svække det negative syn på Tyskland. I hvert fald var Renthe-Fink ikke sen til at gribe den chance, som han var blevet spillet i hænde. Allerede den 23. juni samlede han repræsentanter for de for-

2. Utrikesministeriets arkiv, Helsingfors, 110.C.5, Telegram fra gesandtskabet i København, 20.6.1941, Telegram til gesandtskabet i København, 22.6.1941.

3. *Berlingske Tidende* 23.6.1941; *Kristeligt Dagblad* 26.6.1941; Kööpenhaminan lähetystön arkisto, Joensuun Maakunta-arkisto, Fa 181, Liste over tilmeldte frivillige, juni 1941, Korrespondance med konsulaterne, juni 1941; Udenrigsministeriets arkiv, Rigsarkivet, 6.T.18.a, Gunnar Larsens memorandum vedrørende samtale med den finske gesandt, Paa-vo Pajula, i det finske gesandtskab onsdag den 25. juni 1941 kl. 14.00.

skellige tyske myndigheder i Danmark i et forsøg på at vinde deres tilslutning til et nyt dansk Finlandskorps. Efter mødet foreslog han i et telegram til Auswärtiges Amt, at hvervningen i Danmark blev delt sådan, at de danskere, der ikke ønskede at melde sig til Waffen-SS, blev samlet i selvstændige afdelinger af en person, der nød deres tillid og var acceptabel for de tyske myndigheder, for derefter at afgå til Finland. Herefter ville Waffen-SS stadig kunne hverve i Danmark, om end vel næppe nogen troede, at de ville kunne gøre sig i konkurrencen.⁴

På dansk side var spørgsmålet om udsendelse til Finland først og fremmest aktuelt for militærmyndighederne og de tidligere danske Finlandsvillige. I Krigsministeriet blev spørgsmålet ventileret af ledende officerer fra det gamle Finlandskorps omkring den tysk-sovjetiske krigs udbrud. En af dem, chefen for det nu opløste korps, oberst V. Tretow-Loof, havde blot tre måneder forinden forsinket øverstbefalende for Finlands Hær, marskal C.G. Mannerheim, at der hos alle danske Finlandsvillige var vilje til endnu engang at ile Finland til hjælp. Nu tog Tretow-Loof den 24. juni sagen op med generalløjtnant W.W. Prior, chefen for Generalkommandoen. Ifølge et notat fra Krigsministeriet mente Prior dog ikke, at der var mulighed for at tage nordpå denne gang. Prior motiverede sin indstilling med, at Finland ikke var i krig og i så fald næppe i denne omgang ville mangle personel. Dertil ville den tysk-sovjetiske krig være så kortvarig, at finnerne kunne nøjes med at rykke frem og besætte deres gamle grænse! Sidstnævnte opfattelse af Tysklands militære overlegenhed var udbredt hos ledende danske officerer og politikere. F.eks. udtalte udenrigsminister Erik Scavenius samme dag i Rigsdagens Samarbejdsudvalg, at Moskva kunne ventes taget meget hurtigt. I Krigsministeriet var man underrettet om, at Finlands gesandt havde erklæret, at landet ikke var i krig og ikke havde brug for frivillige. Et andet spørgsmål var så, om finnerne ville modtage et par stykker pr. honnør. På denne baggrund hed det i et notat af chefen for ministeriets 1. kontor, kaptajn T.K. Thygesen, der den 25. juni blev forelagt direktøren, generalmajor J.D. v. Stemann: »Vejen til Finland går over regiment Nordland«. Vurderingen var altså, at der

4. *Beretning til Folketinget afgivet af den... nedsatte Kommission i henhold til Grundlovens Paragraf 45, I-XIV*, København 1945-53 (herefter Parl. Kom.), bind XIII, s. 1193-1194, Telegram fra Renthe-Fink ang. danske frivillige, der ønsker at melde sig til tjeneste i Finland, 24.6.1941; Henning Poulsen: *Besættelsesmagten og de danske nazister. Det politiske forhold mellem tyske myndigheder og nazistiske kredse i Danmark 1940-43*, København 1970, s. 278-279; Henning Poulsen: »Suverænitæt og Neutralitet – i dansk politik under besættelsen«, *Liberala Perspektiv. Vision och verklighet i historia och politik. Till Jörgen Weibull sommaren 1990*, Höganäs 1990, s. 201.

for de befalingsmænd og menige, der følte sig kaldet til at deltage i kampen for Nordens østvold, ikke var nogen alternativer til regiment Nordland, som man åbenbart forventede ville blive indsat i Nordfinland, hvor tyskerne havde overtaget frontansvaret og to finske divisioner operativt var underlagt tysk kommando.⁵

Foreningen af danske Finlandsfrivillige, der var blevet stiftet af medlemmer af Dansk Finlands Bataillon i efteråret 1940, oplevede en storm af henvendelser fra tidligere Finlandsfrivillige, der alle ville vide, hvad der nu skulle ske. En del af dem ventede, at de snart ville blive indkaldt til deres gamle enhed og atter afgå nordpå for at hjælpe finnerne i kampen mod Sovjetunionen. Da det netop var foreningens opgave at styrke sammenholdet mellem de frivillige og ved hjælp af terrænsport, skydning og anden militær idræt holde dem i form, så de om nødvendigt kunne gøre en ny aktiv indsats for Finland og Nordens sag, var det nærliggende at tro, at foreningen ville engagere sig i spørgsmålet. Bestyrelsen valgte da også straks at indkalde til ekstraordinært medlemsmøde. På grund af det korte varsel samledes kun ca. 100 medlemmer i København den 25. juni. Ene- ste punkt på dagsordenen var spørgsmålet om udsendelse til Finland. Formanden Gustav Rich forklarede, at bestyrelsen var blevet forelagt tre forskellige anskuelser med hensyn til, hvad man skulle foretage sig i den nye situation: afrejse omgående til Finland (organiseret eller uorganiseret), indtage en afventende holdning (men dog forberedt) eller forholde sig passivt. Det blev fremholdt, at der var flere forhold, der måtte indgå i bedømmelsen af den holdning, man indtog. Imod et aktivt engagement fremførte Rich to af de samme argumenter, som Prior havde angivet over for Tretow-Loof, nemlig uvisheden om, hvorvidt Finland var i krig eller ej; dagspressen havde som sagt allerede meddelt, at Finland var i krig, men det var ikke bekræftet fra finsk side; og spørgsmålet om, hvilket behov Finland med tanke på samarbejdet med Tyskland ville få for frivilli-

5. Sota-arkisto, Helsingfors, T 6550/8, Rapport af oversergent Ove V. Elberg til oberst Savonius, 10.5.1942; Forsvarets arkiver, Rigsarkivet, Dansk Finlandsbataljon 1940, pk. 2, Notat af Thygesen om Frivillige til Finland, 24.6.1941; C.G. Mannerheims arkiv, Nationalarkivet, Helsingfors, Ka 506, Brev fra Tretow-Loof til Mannerheim, 5.3.1941; P. Munch: *Erindringer*, bind 7: Optegnelser fra og om Besættelsestiden, 1: 1939-1942, København 1967, s. 160; Osmo Jussila, Seppo Hentilä & Jukka Nevakivi: *Finlands politiska historia 1809-1999*, Helsingfors 2000, s. 227. Det bør i øvrigt bemærkes, at det ikke med sikkerhed kan afgøres, om det var Thygesens opfattelse, der her kom til orde, eller om det var en anskuelse, som kaptajn E.M. Nordentoft havde fået og refereret for Thygesen. Det afgørende er da også, at man i Krigsministeriet synes at have delt denne opfattelse af forholdet.

ge. Dertil kom de krav, som Danmark stillede eller ville stille i fremtiden. For udsendelse til Finland talte ønsket om at hjælpe Finland med at genvinde de tidligere afståede områder og håbet om at være med til at sætte en bom for kommunismens fremtrængen. Desuden talte lysten til at møde fjenden fra Vinterkrigen, med hvem mange af medlemmerne endnu syntes at have et uopgjort mellemværende, og en trang til at hævde nationens gamle krigerånd og våbenære, der jo havde fået alvorlige skrammer i lakken den 9. april, som navnlig i militære kredse havde udløst en svær skuffelse.⁶

Afgørende for et flertal i bestyrelsen var de krav, besættelsen stillede til landets egne. Ritmester J. Rantzau havde i et cirkulære, som foreningen under indtryk af den truende udvikling i Finland havde udsendt til samtlige danske Finlandsfrivillige den 20. juni, taget skarpt afstand fra tanken om at tage til Finland igen. Standpunktet var blevet motiveret med, at situationen dengang og nu var så uendelig forskellig i Danmark som i Finland, og at det i den gældende situation først og fremmest var Danmark, der gjorde krav på medlemmernes evner. Et flertal i bestyrelsen synes at have været af samme opfattelse og indtog en helt passiv holdning. I følge Richs senere udsagn vurderede man, at Danmarks besættelse gjorde det meningsløst for dansk ungdom at forlade landet for at kæmpe på andre fronter, og man mente ikke, at man havde nogen særlig forpligtelse over for Finland, fordi man havde været der engang før. For ikke at skabe splittelse i foreningen, hvor en sådan klar afvisning kunne slå revner i sammenholdet, og måske også på grund af intern usikkerhed og opposition i bestyrelsen, blev dette ikke klart tilkendegivet. I stedet valgte man at anbefale en afventende holdning.⁷

Det afventende standpunkt blev, sikkert da Finland officielt endnu ikke var i krig, støttet af foreningens ledende officerer, herunder chefen for den nu opløste Dansk Finlands Bataillon, kaptajn J.H. Skjoldager, som i øvrigt også kunne meddele, at Finland i hvert fald ikke foreløbig modtog frivillige. Også tidligere kompagnichef i Finlandsbataljonen, kaptajnløjtnant F.A.M. Lerche, sluttede op herom, men fandt det samtidig »for at få sagen fuldt belyst rigtigt at oplyse, at han ved henvendelse

6. Parl. Kom. bind X, s. 474-476, Skrivelsen »Til orientering for de danske Finlandsfrivillige«, udateret; *Medlemsblad for Foreningen af danske Finlandsfrivillige*, juni 1941; Sotaarkisto, Helsingfors, T 6550/8, Rapport af oversergent Ove V. Elsberg til oberst Savonius, 10.5.1942.

7. Parl. Kom. bind X, st. 153-154, Afhøring af fabrikant Gustav Johan Rich, bind X, s. 474-476, Skrivelsen »Til orientering for de danske Finlandsfrivillige«, udateret.

til kompetente myndigheder havde bragt i erfaring, at man fra tysk side anså spørgsmålet om danske frivilliges deltagelse i Finlands eventuelle krig for et internt dansk anliggende«. Det kunne altså tyde på, at kaptajn-løjtnant Lerche havde været i kontakt med det tyske gesandtskab og der var blevet underrettet om, at opstilling af et nyt dansk Finlandskorps var et internt dansk anliggende, hvilket jo også harmonerer fint med Renthe-Finks indstilling. En enkelt taler ytrede sig til fordel for enkeltvis tilslutning til regiment Nordland, hvilket dog ikke vandt genklang i forsamlingen. Derimod blev bestyrelsens standpunkt taget til efterretning. I følge et referat i *Nationaltidende* blev det vedtaget, at foreningen skulle forholde sig afventende over for hele spørgsmålet, idet man fandt det rigtigst loyalt at følge de direktiver, som eventuelt måtte blive givet af kongen og regering.⁸

Gunnar Larsens initiativ

Den tysk-sovjetiske krigs udbrud stillede med ét den danske regering over for en række vanskelige spørgsmål. Tyskerne krævede straks den 22. juni afbrydelse af de diplomatiske forbindelser med Sovjetunionen samt internering af sovjetiske statsborgere i landet og ledende danske kommunister. Disse krav var der almindelig konsensus om, at det var nødvendigt at efterkomme. Mere vanskeligt var det at nå til enighed om ordlyden af en dansk regeringserklæring i anledning af det tyske angreb. Et yderligere problem var, om danske frivillige skulle træde i tysk krigstjeneste, eller om der, som det havde været tilfældet under den finsk-sovjetiske vinterkrig 1939-40, skulle sendes folk til Finland. Spørgsmålet blev sat på regeringens dagsorden af trafikminister Gunnar Larsen, der knap et år tidligere var trådt ind i ministeriet Stauning som »upolitisk« minister. Gunnar Larsen var hovedaktionær i industriimperiet F.L. Smidth & Co. og en af dansk erhvervslivs tunge drenge. Desuden havde han gode kontakter til Finland og finskvenlige kredse i Danmark, deriblandt tidligere danske Finlandsvillige. Fra forskellige personer fra dansk såvel som tysk side havde han hørt, at mange tidligere Finlandsvillige gerne ville til Finland igen. Dertil havde han hørt, at man fra tysk hold var begyndt at røre på sig vedrørende spørgsmålet om danske frivillige på tysk side mod Sov-

8. Parl. Kom. bind X, s. 474-476. Skrivelsen »Til orientering for de danske Finlandsvillige«, udateret; *Nationaltidende* 26.6.1941.

Spørgsmålet om et dansk frikorps til Finland blev sat på regeringens dagsorden af trafikminister Gunnar Larsen (1902-73), der fra en topstilling i dansk industri var trådt ind i regeringen som »upolitisk« minister ved regeringsomdannelsen i juli 1940. Gunnar Larsen støttede Erik Scavenius' aktive tilpasningspolitik og så ligesom udenrigsministeren i et Finlandskorps en mulighed for at vinde tysk goodwill, så man i tilfælde af tysk sejr kunne undgå indgreb i Danmarks politiske system, og samtidig holde en eventuel dansk indsats i den tysk-sovjetiske krig inden for de nordiske rammer. Dertil havde Gunnar Larsen gode kontakter til finskvenlige kredse i Danmark, deriblandt tidligere danske Finlandsvillige, og en stærk sympati for Finland, som allerede under Vinterkrigen havde givet sig udslag i forskellige former for hjælpevirksomhed fra hans side. Alt sammen placerede ham centralt i forsøgene på at få oprettet et nyt dansk Finlandskorps. (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

jetunionen. I denne krydsild opstod tanken om at organisere et nyt dansk Finlandskorps.⁹

Den 24. juni forelagde Gunnar Larsen spørgsmålet for udenrigsminister Scavenius og foreslog, at hvervningen af frivillige til Finland »uofficielt blev taget op på samme måde som sidste gang«, hvor grosserer P.M. Daell, oberst Ivan Carstensen og ingeniør Erling Foss havde stået i spidsen for en uofficiel hvervning, som efterhånden havde fået regeringens billigelse. Ifølge Gunnar Larsens dagbogsoptegnelser, der er vores eneste kilde til samtalen, var Scavenius ikke utilbøjelig til at tilslutte sig forslaget. Imidlertid havde den finske gesandt underrettet ham om, at Finland slet ikke ønskede frivillige. Det var naturligvis en alvorlig forhindring, da forehavendet jo ikke kunne gennemføres uden et officielt finsk ønske om at modtage frivillige. Under disse forhold foreslog Gunnar Larsen, at man måske skulle tage en ny samtale med Pajula om sagen, hvilket Scavenius tilsluttede sig. Hensigten med samtalen skulle være at få den finske gesandt til at offentliggøre, at Finland ikke ønskede frivillige. For at dette skal give mening, må det dog ses som et forsøg på at trække luften ud af eventuelle tyske forsøg på at udnytte sympatien for Finland til hvervning blandt de tidligere danske Finlandsvillige, før man fra dansk side fik organiseret en samlet dansk indsættelse i Finland. Af Gunnar Larsens memorandum vedrørende hans senere samtale med Pajula kan man da også slutte, at samtalens hovedmålsætning var at sondere, hvordan den finske regering stillede sig til et fuldt organiseret dansk Finlandskorps.¹⁰

Det må så også være forklaringen på, at sagen forinden henvendelse til Pajula blev forelagt den samlede regering. Ifølge Gunnar Larsens dagbogsoptegnelser refererede Scavenius deres samtale på et ministermøde næste formiddag, altså den 25. juni, og udtalte, at han var enig med Gunnar Larsen i, at man burde tage et initiativ på dette punkt. I regeringen var der nogen betænkelighed, hvilket antyder, at det behandlede spørgsmål faktisk var, om man underhånden skulle få undersøgt, hvordan Helsingfors ville stille sig til en samlet dansk indsats i Finland, da spørgsmålet om offentliggørelse af en finsk erklæring om, at Finland ikke ønskede frivillige, vel næppe kunne

9. Viggo Sjøqvist: *Erik Scavenius. Danmarks udenrigsminister under to verdenskrige. Statsminister 1942-1945*, bind II: 1920-1962, København 1973, s. 148-151; Tage Kaarsted: *De danske ministerier 1929-1953. Et hundrede politisk-historiske biografier*, København 1977, s. 150-151; Parl. Kom. bind X, s. 478-482, Rapport om sagen mod Axel Gunnar Larsen, 1.11.1945.

10. Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 24.6.1941; Udenrigsministeriets arkiv, Rigsarkivet, 6.T.18.a, Gunnar Larsens memorandum vedrørende samtale med den finske gesandt, Paavo Pajula, i det finske gesandtskab onsdag den 25. juni 1941 kl.14.00.

give anledning til alvorlige indvendinger. Efter at forsvarsminister Søren Brorsen fra Venstre havde støttet forslaget kraftigt, vendte stemningen efterhånden, og det fik nu almindelig tilslutning. Det er muligt, at baggrunden for forsvarsministerens positive holdning var, at man i Krigsministeriet indtil videre var usikker på, hvordan det danske officerskorps ville forholde sig over for udviklingen. I så fald kunne finsk krigstjeneste betragtes som et brugbart alternativ til tysk krigstjeneste, idet man derved kunne holde den danske indsats inden for de nordiske rammer og således med generalløjtnant Erik Withs ord »gå for halv pris i national henseende«.¹¹

Det blev Gunnar Larsen, der tog spørgsmålet op med Pajula. Ved et besøg i det finske gesandtskab indledte han samme eftermiddag med at erindre gesandten om sit arbejde for Finland under Vinterkrigen og udtale, at han kom som »privatmand« for at høre, hvorledes forholdet lå denne gang, og navnlig for at få oplyst, hvordan Finland stillede sig til spørgsmålet om afsendelse af frivillige. Gunnar Larsen henviste til, at der var en hel del røre om spørgsmålet i øjeblikket, da Waffen-SS og de danske nazister nu søgte at hverve Finlandsfrivillige. Sagen var den, at man i disse kredse naturligvis ikke var blind for de muligheder, som den tysk-sovjetiske krig rummede. Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti (DNSAP) havde dagen i forvejen, altså den 24. juni, indledt en storstilet hvervekampagne i partiorganet *Fædrelandet* til fordel for regiment Nordland, hvori det blev stærkt fremhævet, at man ved at melde sig også ville kæmpe for Finlands sag. Det lader til, at Gunnar Larsen ligesom Krigsministeriet har haft en forestilling om, at regiment Nordland eventuelt skulle indsættes på den finske front. Over for den finske gesandt fremholdt han, at man i tilfælde af, at der skulle sendes frivillige til Finland, straks fra begyndelsen burde søge at få det organiseret på en ordentlig måde, idet det kunne være til skade for såvel Finland som Danmark, hvis situationen blev misbrugt af konkurrerende grupper. Pajula viste fuld forståelse for problemet, men måtte medgive, at situationen stadigvæk var den, at man

11. Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 24.-25.6.1941. Det skal bemærkes, at spørgsmålet om Finlandsfrivillige ikke er nævnt i det (i uddrag) offentliggjorte referat fra nævnte ministermøde, Parl. Kom. bind IV, s. 443, Møde i Statsministeriet, 25.6.1941. At det blev behandlet, understøttes dog indirekte af, at det blev omtalt på møder i Nimandsudvalget den 26.6. og 27.6.1941. Se Parl. Kom. bind IV, s. 581-584, Møder i Samarbejdsudvalget, 26.6. og 27.6.1941. Erling Foss har i sine erindringer skrevet, at der blandt dem, der hjalp Finland under Vinterkrigen, var frygt for, hvordan det danske officerskorps ville forholde sig, hvis Tyskland en skønne dag gik med Finland, og der blev kaldt på den danske officersstand til kamp mod bolsjevismen. Se Erling Foss: *Fra passiv til aktiv modstand*, København 1946, s. 52-53. For Withs vurdering, se Parl. Kom. bind VI, st. 73f., For kommissionen mødte generalløjtnant Erik With, 25.6.1947.

»indtil videre ikke havde brug for og ikke ønskede frivillige til Finland«. Gunnar Larsen spurgte nu direkte Pajula, hvordan man stillede sig til »fuldt organiserede, militære grupper«. Den finske gesandt sagde, at det i så fald måske nok kunne stille sig anderledes, men herom måtte han have instruks fra Helsingfors. Herefter gik Gunnar Larsen over til det andet punkt. Personligt mente han, at det ville være heldigt, hvis den besked, som gesandten havde givet ham og Scavenius vedrørende frivillige, kom til offentlighedens kendskab. Pajula havde ingen indvendinger, men ville nødig selv udstede en erklæring, da han i så fald måtte have instruks fra Helsingfors. Til gengæld ville han ikke have noget imod, såfremt en af de mænd, der sidste gang havde haft med afsendelsen af frivillige til Finland at gøre, henvendte sig til ham, da at afgive samme svar, som den pågældende så kunne offentliggøre. Efter samtalen havde Gunnar Larsen lejlighed til at drøfte spørgsmålet med Scavenius og statsminister Thorvald Stauning. Ifølge Gunnar Larsens dagbog var de begge ganske indforståede med at fremkalde den foreslåede udtalelse. Dette kan ikke andet end bestyrke indtrykket af, at det, der blev behandlet på ministermødet tidligere på dagen, faktisk var, om man underhånden skulle sondere den finske holdning til en samlet dansk indsats i Finland.¹²

Finland i krig

Oplysning om Finlands officielle indtræden i krigen på tysk side synes at være nået til Danmark natten til den 26. juni 1941. Næste morgen blev sagen slået stort op i den danske presse, men samtidig blev det meddelt fra autoritativ side, at der ikke var brug for danske frivillige. Grosserer P.M. Daell havde været i forbindelse med det finske gesandtskab og udtalte til *Berlingske Tidende*, at Finland efter hans kendskab til situationen til nu ikke ønskede frivillige. Daell fremhævede, at man måtte huske på, at den foreliggende situation var en ganske anden end under Vinterkrigen. Efter hvad *Berlingske Tidende* erfarede, var der fra finsk side kun yttret ønske om at få sendt kirurger derop, hvilket som sidst skulle ske med støtte af Dansk Røde Kors.¹³ Det forhold søgte DNSAP snart at dra-

12. Udenrigsministeriets arkiv, Rigsarkivet, 6.T.18.a, Gunnar Larsens memorandum vedrørende samtale med den finske gesandt, Paavo Pajula, i det finske gesandtskab onsdag den 25. juni 1941 kl. 14.00; *Fædrelandet* 24.6. og 26.6.1941.

13. Parl. Kom. bind X, s. 475, »Til orientering for de danske Finlandsfrivillige«, udateret; *Berlingske Tidende* og *Kristeligt Dagblad* 26.6.1941.

Under Vinterkrigen var kaptajn J.H. Skjoldager (1894-1969) næstkommanderende ved det danske frivilligkorps i Finland. Da freden kom og korpset opløstes, blev han chef for den tilbageblevne danske styrke. Før hjemsendelsen af Dansk Finlands Bataillon i maj 1940 blev han udnævnt til finsk oberstløjtnant. Tilbage i Danmark overtog Skjoldager, der havde ry for at være en dygtig officer og en meget selvstændigt tænkende leder, stillingen som chef for 1. Regiments Kanonkompagni. Det var klart, at Skjoldager var det indlysende valg som chef for et nyt dansk Finlandskorps, og han var også selv indstillet på at påtage sig opgaven. Under forudsætning af kongens og regeringens senere tilslutning arbejdede han således tæt sammen med Gunnar Larsen på at få oprettet et nyt korps. (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

ge nytte af. I *Fædrelandet* for den 27. juni hed det sig, at »den eneste vej man kan komme til at hjælpe Finland og til at kæmpe mod Sovjetunionen, er altså gennem hvervning til Waffen-SS regiment Nordland«. Det meddeltes, at en del danske Finlandsfrivillige allerede havde meldt sig til regimentet, og at tilstrømningen dertil voksede, efterhånden som det blev almindelig kendt, hvorledes fremgangsmåden ved tilmelding var. *Fædrelandet* kunne yderligere sætte trumf på. Efter hvad avisen erfarede fra »autoriseret finsk side«, så man i Finland med stor sympati på den omstændighed, at danske også nu under de forandrede forhold ville deltage i den kamp, der tillige var Finlands.¹⁴ I følge en tidligere adjutant ved Dansk Finlands Bataillon forholdt det sig dog sådan, at hovedparten af de tidligere danske Finlandsfrivillige endnu ventede med at melde sig til de tyske korps, fordi de håbede, at der ville blive dannet et nyt dansk Finlandskorps.¹⁵

Der er ingen tvivl om, at Gunnar Larsen ventede et positivt udfald af forespørgslen til den finske gesandt. Dagen efter Finlands officielle indtræden i krigen henvendte han sig til kaptajn J.H. Skjoldager for at høre, om denne var villig til at træde i spidsen for et nyt frikorps til Finland. Valget af korpschef er ikke overraskende. Skjoldager havde været næstkommanderende ved den frivillige danske styrke i Finland 1939-40, de sidste tre måneder som chef for Dansk Finlands Bataillon i Sydfinland, hvor bataljonen havde forrettet vagttjeneste, og han havde opnået rang af oberstløjtnant i den finske hær. Desuden havde han ry for at være en »særdeles kyndig og handlekraftig officer og en meget selvstændigt tænkende fører og chef«. Skjoldager var under forudsætning af, at kongen og den samlede regering stod bag, villig til at påtage sig opgaven. Han gjorde dog opmærksom på, at det, da det skulle være et konkurrenceforetagende til regiment Nordland og udløbere deraf, var nødvendigt at betale tilsvarende lønninger, som der betaltes dér. Det bør her indskydes, at det i mellemtiden var lykkedes Waffen-SS i Danmark, der frygtede, at Renthe-Finks plan ville trække tæppet væk under hvervningen til regiment Nordland, at få SS-hovedkvarteret i Berlin til at intervenere imod planen om hvervning til Finland. Renthe-Fink var blevet underrettet om, at Himmler i stedet for det påtænkte Finlandskorps ville oprette et dansk frikorps under Waffen-SS, hvilket meget vel kan være kommet til andres

14. *Fædrelandet* 27.6.1941. Det bør bemærkes, at den finske minister Pajula omtaltes i samme artikel; det var underforstået, at det var ham, der så med sympati på, at danske meldte sig til regiment Nordland.

15. *Hufvudstadsbladet* 6.7.1941, Interview med kaptajnløjtnant Jørgen Poulsen.

kendskab. Men for at komme tilbage til sagen: Gunnar Larsen var indforstået med Skjoldagers krav til de økonomiske forhold og var villig til personligt at tage sig af den økonomiske side af sagen. Hvad angik regeringen og kongen, så ville den politiske behandling af spørgsmålet finde sted senere. Det tilfredsstillende Skjoldager, der samme dag meddelte i Krigsministeriet, at han gerne ville i gang med at oprette en træningslejr og havde midler til at åbne et hvervekontor for at komme regiment Nordland i forkøbet.¹⁶

Næste dag opsøgte Gunnar Larsen den finske gesandt for at høre, om der var nyt fra Helsingfors. Det var der. Den finske militærledelse havde fem dage tidligere besluttet at åbne op for optagelse af udenlandske frivillige. Afgørelsen var blevet truffet af marskal Mannerheim, der af politiske årsager lagde vægt på en aktiv nordisk deltagelse i »korstoget mod bolsjevismen«. Finland kunne nemlig derigennem opnå en vis modvægt imod den tyske indflydelse i landet. Ændringen var først og fremmest sket med tanke på Sverige, der fra finsk side straks havde fået henstilling om at stille mindst mulige forhindringer i vejen for en eventuel svensk frivilligbevægelse. Man kalkulerede ikke med en større interesse for sagen i Danmark, der jo var okkuperet af Finlands tyske våbenbroder. Måske var det årsagen til, at Pajula først efter adskillige henvendelser til Utrikesministeriet blev underrettet om den nye linie i frivilligspørgsmålet. Pajula kunne altså nu meddele Gunnar Larsen, at man var parat til at modtage frivillige. Den finske stat ville dog ikke betale for transporten af de frivillige til og fra Finland, og vilkårene med hensyn til aflønning, forsikring mm. var som for finske reservister af tilsvarende grad. Der ville ikke blive oprettet særlige udenlandske korps, idet man ville placere de frivillige i svensktalende afdelinger. Den finske holdning blev ikke begrundet, men har sikkert sin årsag i, at man denne gang ikke regnede med en større tilslutning af frivillige, hvad man sikkert heller ikke vurderede, man havde behov for, og at man under Vinterkrigen havde haft dårlige erfaringer med udenlandske frivillige i sluttede korps. For det første tog organiseringen af sådanne korps erfaringsmæssigt lang tid, og for det andet var stridsværdien diskutabel på grund af afdelingernes heterogenitet. Pajula måtte dog

16. Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 26.6.1941; Parl. Kom. bind X, st. 129, Afhøring af oberst J.H. Skjoldager; Landsarkivet, København, Frits Clausen-sagen, XIV/265, Lorenz' festskrift: »Geschichte der Nebenstelle »Nordsee« der Waffen-SS«; se også Poulsen 1970, s. 279-281; Forsvarets arkiver, Rigsarkivet, Dansk Finlandsbataljon 1940, pk. 2, Notat af Thygesen om Frivillige til Finland, 26.6.1941. For personoplysningerne om Skjoldager se *Kraks Blå Bog* 1941; *Berlingske Tidende* 17.10.1941; Niels Tingleff: »Danske Frivillige i Finland. Krigene 1939/40 og 1941/44«, *Krigshistorisk tidsskrift*, 1988, s. 13.

indrømme, at der ikke var taget stilling til anvendelsen af et samlet, organiseret dansk frivilligkorps. »Hvilket selvfølgelig er en mangel«, som Gunnar Larsen noterede i sin dagbog.¹⁷

Planen tager form

Det stadig manglende ønske fra Finland om at modtage et samlet dansk frikorps tog ikke modet fra Gunnar Larsen og Skjoldager. Under samtaler den 27. juni drøftede de, hvordan »hvervning og organisation af en dansk-finsk bataillon til deltagelse i krigen i de finske regimente« bedst kunne organiseres. Den naturlige måde at organisere et frivilligt korps på ville være at samle de frivillige i Danmark, bevæbne og udruste dem og give dem en forberedende uddannelse under dygtige befalingsmænd, for derefter at lade dem afgå til Finland under samlet kommando. En sådan fremgangsmåde havde ikke været mulig under Vinterkrigen, hvor man havde været nødsaget til at samle de frivillige under vanskelige forhold i Finland og havde været i stort bekneb for gode befalingsmænd. Den politiske situation anno juni 1941 bød på helt andre muligheder. Med tanke på erfaringerne fra Vinterkrigen lå det lige for at mobilisere den gamle Finlandsbataljon, der så skulle danne grundstamme for en eventuel yderligere tilgang af frivillige. Bataljonen skulle samles, men dog ikke bevæbnes i Danmark, for siden at afgå til Finland, når den nødvendige træning var gennemført. Gunnar Larsen pålagde samtidig Skjoldager at udarbejde et udkast til den nødvendige organisation samt et overslag over, hvad det ville koste at holde en sådan bataljon i gang i en tremåneders periode. Fastsættelsen af udsendelsesperioden må ses i lyset af den udbredte opfattelse af, at den tysk-sovjetiske krig og dermed også den såkaldte Fortsættelseskrig ville blive en kortvarig affære.¹⁸

17. Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 27.6.1941; Utrikesministeriets arkiv, Helsingfors, 110.C.5, Telegrammer til gesandtskabet i København, 22.6. og 26.6.1941; Sota-arkisto, Helsingfors, Fa 15, Brev fra Päämajä til Kotijoukkojen esikunta, 22.6.1941; Sten Claëson o.a. (red.): *Svenska frivilliga i Finland 1939-1944*, Stockholm 1989, s. 261; Wilhelm L. Carlgren: *Svensk utrikespolitik 1939-1945*, Stockholm 1973, s. 303. Om årsagerne til den finske politik i frivilligspørgsmålet se Wipert von Blüchers arkiv, Nationalarkivet, Helsingfors, dagbog, 3.7.1941; Claëson o.a. 1989, s. 253.

18. Rigsarkivet, Gunnar Larsens arkiv, dagbog, 27.6.1941. Som tidligere omtalt blev Pajula den 26. juni underrettet om, at den finske hær var villig til at modtage frivillige, og dette må man antage, at han har meddelt Gunnar Larsen under deres samtale den 27. juni. Oplysningerne om organiseringen af korpset bygger på Skjoldagers udarbejdede forslag. Se Forsvarets arkiver, Rigsarkivet, Dansk Finlandsbataljon, pk. 2, Kaptajn J.H. Skjoldagers forslag og oversigt over komitéens sammensætning, pengeoversigt, indkvarteringskrav og krav om linieofficerer og officianter, 30.6.1941.

Gunnar Larsen ville egentlig have redegjort for sine samtaler med Skjoldager på et ministermøde dagen forinden, men voldsomme interne uoverensstemmelser i regeringen om ordlyden af en sympatierklæring i anledning af den tysk-sovjetiske krig, som blev udsendt samme aften, havde fået ham på andre tanker. I stedet forelagde han den 27. juni udviklingen i frivilligspørgsmålet for Stauning og Brorsen. De var begge indforstået med, at han gik videre med sagen, da de ligesom han selv var af den opfattelse, at det ville være af »stor værdi både moralsk og på anden måde, om der blev dannet et finsk-dansk frivilligkrops på dansk initiativ«. Forsvarsministeren var således indstillet på at se velvilligt på de officerer, der meldte sig til det ny Finlandskorps. Krigsministeriet ville altså ikke modsætte sig, at de pågældende officerer fik udrejsetilladelse til Finland.¹⁹ At man i det hele taget stillede sig velvilligt til spørgsmålet i Krigsministeriet, understøttes af, at Skjoldager løbende refererede sagens udvikling her uden at møde modvilje. Samme tendens har Skjoldagers senere karriere i hæren: udnævnelse til bataljonschef fem måneder senere og forfremmelse til oberstløjtnant i begyndelsen af 1942. De ihærdige forsøg på at få oprettet et nyt dansk Finlandskorps kan i hvert fald ikke siges at have skadet hans karriere.²⁰

Med dette halve regeringsmandat i ryggen tog Gunnar Larsen og Skjoldager nu kontakt til de personer og foreninger, der under Vinterkrigen havde været ledende i frivilligbevægelsen, og som kunne forventes at ville støtte foretagendet. Det blev Skjoldagers opgave at henvende sig til Foreningen af danske Finlandsvillige. Efter at have underrettet bestyrelsen om de seneste dages udvikling forklarede Skjoldager, at han havde påtaget sig opgaven som nordisk mand og ihukommende løftet til Finland samt, i overensstemmelse med vedtagelsen på det ekstraordinære medlemsmøde i foreningen den 25. juni, under forudsætning af regeringens og kongens billigelse. Meningerne i bestyrelsen var nu stærkt delte. Formanden Rich var ikke særlig stemt for, at foreningen skulle en-

19. Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 27.6.1941; Munch 1967, s.170. Af P. Munchs erindringer fremgår det, at Alsing Andersen havde fået oplyst af Stauning, at Gunnar Larsen havde fået statsministerens samtykke til planerne om at organisere et dansk Finlandskorps.

20. *Berlingske Tidende* 17.10.1941 og 16.1.1942. I det finske Krigsarkiv findes der et interessant notat af den tidligere finske forbindelsesofficer ved Dansk Finlands Bataillon, major Martin Franck, der må basere sig på oplysninger fra kaptajn Skjoldager. Heraf fremgår det, at planen om et dansk Finlandskorps mødte stærk opbakning hos generallojtnant Prior, der endog skulle have taget et personligt initiativ i spørgsmålet. Sota-arkisto, Helsingfors, T 6551/1, Afskrift af et udateret notat af Martin Franck, Helsingfors.

gagere sig i spørgsmålet, mens sekretæren Preben Christiansen direkte sagde nej. Modsat stillede kassereren Ove Elsberg sig øjeblikkelig til rådighed for Skjoldager. Af de øvrige to bestyrelsesmedlemmer var i hvert fald Ejler Schou positivt indstillet. Det fremgår blandt andet af et senere indlæg i foreningens medlemsblad, hvor Schou skriver, at »vi var mange indenfor foreningen ... [som var] indstillet på at samle det mest mulige af Dansk Finlands Korps, vi tænkte os ikke et øjeblik at nogle, oven i købet medlemmer af bestyrelsen med formanden i spidsen, ville sætte sig imod ethvert initiativ i denne sag«. I god overensstemmelse med foreningens tidligere passive linie, og måske også i et forsøg på at bevare sammenholdet i bestyrelsen, blev der ikke taget stilling til spørgsmålet, da det eneste, man kunne enes om, var at høre Skjoldager igen, når der forelå nyt i sagen.²¹

Gunnar Larsen og Skjoldager håbede meget på at få medstifteren af Daells Varehus, grosserer P.M. Daell, som under Vinterkrigen havde været den drivende kraft i Komitéen for danske Frivillige i Finland, til at deltage i arbejdet. Her gjorde man imidlertid regning uden vært. Da Gunnar Larsen drøftede spørgsmålet med Daell, tilkendegav grosserer, at han selv havde været inde på tanken, men nærede mange betænkeligheder. For det første havde han bitre erfaringer fra sidste gang, idet han havde været meget utilfreds med oberst Tretow-Loof, og fordi han på mange andre måder havde haft skuffelser og ærgrelser af sagen. Det vigtigste for ham var dog det rent følelsesmæssige, nemlig at et dansk Finlandskorps – selv om det kom til at indgå i de finske afdelinger – alligevel på en måde ville komme til at kæmpe side om side med tyske soldater. Det havde han »lidt svært ved at sluge«, om end han erkendte, at Finlands kamp mod Sovjetunionen var den samme, og at den nordiske indsats, der lå i, at man fra dansk side stillede sig side om side med Finland, også var den samme. Daells holdning var nærmest den, at han nødvendig ville have med sagen at gøre, med mindre han fik en direkte op-

21. Sota-arkisto, Helsingfors, T 6550/8, Rapport af oversergent Ove V. Elsberg til oberst Savonius, 10.5.1942; Parl. Kom. bind X, st. 129-131, Afhøring af oberst J.H. Skjoldager, st. 142-147, Afhøring af portner Ove Valdemar Elsberg, st. 153-156, Afhøring af fabrikant Gustav Johan Rich; *Medlemsblad for Foreningen af danske Finlandsfrivillige*, nr. 7, august 1941. Det bemærkes, at nævnte nummer findes i to udgaver, og kun i den ene gengives Schous artikel. Der henvises til Kööpenhaminan lähetystön arkisto, Joensuu Maa-kunta-arkisto, Fa 191.

Før 1. Verdenskrig havde P.M. Daell (1886-1974) sammen med sin broder stiftet Daells Varehus. Det gjorde ham velhavende. Under Vinterkrigen var han den drivende kraft i Komitéen for danske Finlandsfrivillige, som sikrede det økonomiske grundlag for de frivilliges afsendelse til Finland. Dels derfor, dels fordi han var kendt i offentligheden, var han betydningsfuld at få med i arbejdet for et nyt dansk Finlandskorps. Daell var selv inde på tanken, men havde betænkeligheder. Følelsesmæssigt fordi et sådant korps, selv om det indgik i de finske regimente, på en måde ville komme til at kæmpe side om side med de tyske soldater. I de nationalt-borgerlige kredse, som Daell stod nær, var der samtidig en frygt for, at tyskerne derved skulle få forøgede muligheder for at udnytte sympatien for Finland til at splitte de kredse, der var imod den aktive tilpasningspolitik. På denne baggrund afviste Daell at indtræde i arbejdet for et nyt korps, men en direkte opfordring fra regeringen kunne muligvis have bragt ham på andre tanker. (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

fordring fra regeringen; i så fald ville han tage det under fornyet overvejelse.²²

Man søgte også Det frie Nords støtte. Foreningen var blevet stiftet under Vinterkrigen i hensigten at gøre en indsats for den nordiske tankes virkeliggørelse, hvilket dengang særligt var kommet til udtryk ved økonomisk støtte til de danske Finlandsvillige. Formanden var den tidligere populære hærchef, generalløjtnant Erik With, hvis personlige andel i hvervningen dengang havde været af stor betydning. Det var håbet, at With nu igen ville være villig til blandt hjemsendte danske soldater at hverve frivillige til at indtræde i et dansk Finlandskorps. Under en samtale med Gunnar Larsen meddelte With, at han havde beskæftiget sig en del med tanken om et sådant korps og også havde diskuteret det med forskellige officerer og andre. Men af tilsvarende grunde, som Daell havde fremsat, var han kommet frem til, at han ikke kunne være med denne gang. I følge Withs senere offentlige udtalelser på møder i Det frie Nord var årsagen til hans afvisning, at danske soldater og befalingsmænd i Finland ville stå i våbenbroderskab med den tyske værnemagt, hvilket ville krænke hærens soldaterære, og at Finland ikke manglede soldater.²³

Trods den modgang og passivitet, som deres bestræbelser mødte, var Gunnar Larsen og Skjoldager opsatte på at fortsætte arbejdet. Om aftenen den 28. juni drøftede de den situation, der var opstået ved, at hverken Daell eller With ville gå ind for sagen. De blev nu enige om at danne en komité med enten ingeniør Knud Højgaard eller ingeniør Per Kampmann, begge velhavende forretningsmænd, som formand. Samtidig besluttede de at gå til pressen. Da *Fædrelandet* den 29. juni proklamerede oprettelsen af Frikorps Danmark, kunne den øvrige presse meddele, at der også var et dansk frikorps til Finland under dannelse. Det fremgik af notitsen,

22. Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 27.6.1941; Parl. Kom. bind X, s. 469-471, Politirapport om sagen mod Axel Gunnar Larsen, 27.10.1945. Skildringen af samtalen baserer sig overvejende på Gunnar Larsens dagbog. Som supplement er anvendt grosserer Daells senere vidnesbyrd i sagen mod Gunnar Larsen. Dette vidnesbyrd forekommer imidlertid stærkt tendentiøst og er benyttet med varsomhed. Daell fremstiller heri sit standpunkt sådan, at han indigneret afviste Gunnar Larsens forslag om at indtræde i komitéen, idet det var det samme som at samarbejde med tyskerne. At Daells standpunkt ikke var så afvisende, som han senere gerne ville fremstille det, understøttes af en notits af kaptajn Thygesen i Krigsministeriet den 26. juni, hvori det lyder at »Gros. Daell ser tiden an«. Se Forsvarets arkiver, Rigsarkivet, Dansk Finlandsbataljon 1940, pk. 2, Notat af Thygesen, 26.6.1941.

23. Foreningen Nordens arkiv, Rigsarkivet, pk. 39, C1, Brev fra K. Bøgholm til konsul Østergaard, 9.1.1940, Cirkulære, dateret marts 1940; Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 28.6.1941; Parl. Kom. bind VI, st. 73f., For kommissionen mødte generalløjtnant Erik With, 25.6.1947.

at der i arbejdet for frikorpset deltog flere kendte officerer, og at det var meningen at henvende sig til danske og tyske myndigheder om sagen.²⁴ En afgørende hindring for sagens gennemførelse var dog det stadig manglende finske ønske. I den anledning var Skjoldager i løbende kontakt med det finske gesandtskab, navnlig havde han flere samtaler om spørgsmålet med repræsentanten for Finlands Hær ved gesandtskabet, ritmester Tønne von Christierson. For at have bedre kort på hånden under de kommende forhandlinger med de tyske myndigheder ønskede Gunnar Larsen og Skjoldager, at der fra finsk side skulle »udtales et klart ønske om at den gamle bataljon igen skulle komme til Finland«. I et forsøg på at få åbnet de rette døre hos de finske myndigheder synes Skjoldager også at have taget kontakt til den finske major Martin Franck, der havde været chef for den finske stab ved Dansk Finlands Korps. Et finsk svar lod imidlertid vente på sig.²⁵

Til gengæld fik Skjoldager den 30. juni færdiggjort sit forslag og oversigt over komitéens sammensætning og den nødvendige organisation af korpset, inklusive et overslag over de nødvendige omkostninger. Selve komitéen skulle bestå af en formand og tre andre medlemmer, der kunne optræde over for offentligheden. Komitéen skulle tilknyttes et kontor, der skulle tage sig af det praktiske arbejde med modtagelse af anmeldelser, session og lægeundersøgelse m.v. Til forskel fra, hvad der havde været tilfældet under Vinterkrigen, skulle der iværksættes en storstilet offentlig hvervekampagne med store annoncer i dagspressen. Derudover skulle der eventuelt udsendes løbesedler i København og de tre største provinsbyer samt bringes meddelelse om sagen i radioen. Organiseringen af korpset fulgte bestemmelsen om at lade Dansk Finlands Bataillon udgøre grundstammen for det nye Finlandskorps, hvis styrke Skjoldager vurderede til

-
24. Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 28.6.1941; *Fædrelandet* 29.6.1941; *Berlingske Tidende* 29.6.1941. Hvem disse kendte officerer var – ud over Skjoldager, der jo var kendt i offentligheden som chef for den nu opløste Dansk Finlands Bataillon – står lidt hen i det uvisse, men der må være tale om nogle af de ledende officerer i det gamle Finlandskorps. Erling Foss' erindringer antyder, at kaptajn Lerche og måske også oberst Tretow-Loof tog del i arbejdet. Derudover synes Dansk Finlands Korps' første chef, kaptajn Knud Bolten Jagd, kaptajn Emil Lassen og Dansk Finlands Bataillons stabschef, kaptajnløjtnant Jørgen Poulsen, også at have været involveret. Se Foss 1946, s. 53-55; Forsvarets arkiver, Rigsarkivet, Dansk Finlandsbataljon, pk. 2, Kaptajn J.H. Skjoldagers forslag og oversigt over komitéens sammensætning, pengeoversigt, indkvarteringskrav og krav om linieofficerer og officianter, 30.6.1941; Sota-arkisto, Helsingfors, T 6551/1, Afskrift af udateret notat af Martin Franck, Helsingfors; Tingleff 1988, s. 7-11.
25. Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 28.6.1941; Mannerheims arkiv, Nationalarkivet, Helsingfors, Ka 609, Brev fra v. Christierson til Stackelberg, 9.7.1941; Sota-arkisto, Helsingfors, T 6551/1, Afskrift af udateret notat af Martin Franck, Helsingfors.

ca. 1200 mand, deraf ca. 200 befalingsmænd. Krigsministeriet fik forslaget overbragt til orientering, og det er interessant, at kontorchef Thygesen noterede nogle af de linieofficerer, man kunne tænke sig i korpset. Kaptajnløjtnant Lerche er i øvrigt blandt de navngivne officerer. Når man ser på de økonomiske forhold, falder det i øjnene, at Skjoldager gik ud fra, at linieofficererne under forudsætning af orlov ikke skulle have løn. Følgen ville jo være, at Finlandskorpset stod under kommando af danske officerer lønnet af den danske stat, hvilket alt andet lige måtte give korpset en semi-officiel status. For de øvrige befalingsmænd gjaldt, at de ville få udbetalt samme løn som under tjeneste i Danmark, mens de menige ville få fra 100 kroner pr. måned og opefter afhængig af de familiemæssige forhold. Lønningerne ville blive udbetalt i Danmark af private.²⁶

Korpset skulle formeres i Danmark, idet Skjoldager forestillede sig, at man kunne samle de frivillige på en eller flere gårde på Sjælland, hvor der under feltmæssige forhold kunne indkvarteres ca. 1000 mand. Her ville de frivillige underofficerer og menige blive behørigt påklædt og udrustet med spisegrej og tæpper, som delvis skulle lånes ved den danske hær. Officerer og officianter ville få udbetalt et mindre beløb til indkøb af personlig udrustning. Efter en kortere uddannelse var det så meningen, at bataljonen kompagnivis skulle afgå fra København til Finland over Stockholm, hvor der skulle placeres en dansk forbindelsesofficer. Bepisningen undervejs skulle eventuelt organiseres gennem den svenske Lotteorganisation. Med henblik på transporten til Finland var det tilsyneladende meningen, at Skjoldager skulle afgå med det første kompagni i løbet af 10-14 dage. De øvrige kompagnier skulle så følge inden for et par uger. De samlede omkostninger for at holde bataljonen i gang i den forudsatte tre måneders periode, indberegnet rejseudgifterne i forbindelse med korpsets transport til og fra Finland, satte Skjoldager til omtrent 1 million kroner.²⁷

26. Forsvarets arkiver, Rigsarkivet, Dansk Finlandsbataljon, pk. 2, Kaptajn J.H. Skjoldagers forslag og oversigt over komitéens sammensætning, pengeoversigt, indkvarteringskrav og krav om linieofficerer og officianter, 30.6.1941.

27. Forsvarets arkiver, Rigsarkivet, Dansk Finlandsbataljon, pk. 2, Kaptajn J.H. Skjoldagers forslag og oversigt over komitéens sammensætning, pengeoversigt, indkvarteringskrav og krav om linieofficerer og officianter, 30.6.1941; Sota-arkisto, T 6551/1, Afskrift af udateret notat af Martin Franck, Helsingfors. Skjoldager havde også udfærdiget et forslag til hverveannonce i pressen. Under overskriften »Dansk Finlands Bataillon kalder !!!« blev det meddelt, at Finland nu ønskede danske frivillige. »Dansk Finlands Bataillons« kontor gav, på en stadig unavngiven adresse, alle oplysninger, og anmeldelse modtoges fra tidligere frivillige såvel som fra nye frivillige med militæruddannelse og fra flyvere. I provinsen modtog de finske konsulater anmeldelser.

Regeringen tager stilling

Gunnar Larsen havde tænkt sig at drøfte spørgsmålet om formandsposten med Højgaard, da han på forhånd vidste, at Kampmann ikke ville gå med på grund af sine engelske forbindelser. Forinden ville han dog forelægge frivilligspørgsmålet for den samlede regering. Det fik han lejlighed til på et ministermøde den 30. juni. Mødet var indkaldt på foranledning af Scavenius, der havde modtaget en note fra det tyske gesandtskab angående hvervning af frivillige til regiment Nordland og Frikorps Danmark. Fra tysk side henstilledes det, at man stillede sig velvilligt over for de officerer, der ønskede at melde sig som frivillige. Der var almindelig enighed blandt ministrene om, at man »ikke kunne eller ville forhindre disse hvervninger«. Derefter kom man ind på planen om som et modtræk mod denne hvervning at organisere et dansk Finlandskorps. Gunnar Larsen redegjorde for de samtaler, han havde haft med Skjoldager, Pajula, Daell, With og andre. Under den efterfølgende debat fik sagen støtte fra Scavenius og Stauning, mens finansminister Vilhelm Buhl og justitsminister Harald Petersen også synes at have været positivt indstillet. Brorsen, der tidligere havde bakket stærkt op om sagen, var fraværende.²⁸

Det fremgår ikke af de kendte mødereferater, hvilke argumenter der blev fremført for, at regeringen skulle støtte oprettelsen af et dansk Finlandskorps. Alligevel kan man på baggrund af andre kilder danne sig et rimeligt billede af, hvilken argumentation der må være blevet anvendt. Man vurderede, at det var politisk nødvendigt for regeringen at give sin tilslutning til den kommende europæiske nyordning, idet en vedblivende dansk afvisning kunne føre til et brud med tyskerne, hvor regeringen og Rigsdagen blev skubbet til side. Den tyske hvervning til regiment Nordland og Frikorps Danmark ville næppe få stor tilslutning i den danske befolkning, måske et par hundrede hver. Det viste, hvor afvisende man stillede sig, og ville vække uvilje hos tyskerne. Modsat vurderede man, at regeringens støtte til et langt mere populært Finlandskorps ville gøre Tyskland vel stemt, da man herved demonstrerede, at man ikke var ligegyldig over for kampen mod bolsjevismen. Det ville skaffe regeringen goodwill i Berlin, samtidig med at det afværgede de tyske bestræbelser på at hverve danske til tysk krigstjeneste og holdt den danske deltagelse i den tysk-sovjetiske

28. Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 28.6. og 30.6.1941; Parl. Kom. bind IV, s. 443, Møde i Statsministeriet, 30.6.1941, s. 584-586. Møde i Samarbejdsudvalget, 1.7.1941; Munch 1967, s. 170-172; Erik Thostrup Jacobsen (udg.): ...*Gør jer pligt – gør jert værk. John Christmas Møllers dagbøger 1941-45*. København 1995, s. 71.

krig inden for de nordiske rammer, så det med Scavenius' ord under retsopgøret »ikke i den grad direkte kom ind i forholdet til stormagterne som når det var til den tysk-russiske front de frivillige blev sendt«. ²⁹

Ministeriets radikale medlem, undervisningsminister Jørgen Jørgensen, var stærkt betænkelig ved at lade uddannelsen af de frivillige foregå i Danmark, hvilket jo var et vigtigt element i det forslag, som Skjoldager havde udarbejdet. Noget sådant kunne kompromittere Danmarks stilling som ikke-krigsførende i de allieredes øjne. En række af Venstres og De Konservatives ministre gik et skridt videre og udtalte sig kraftigt imod hele sagen, og de argumenter, som Scavenius og Gunnar Larsen kunne fremsætte, »prellede ganske af«. Det fremgår ikke af mødereferaterne, hvilke indvendinger der blev fremført, men af Erling Foss' erindringer kan man slutte, at modviljen var grundet i en frygt for, at tyskerne derved skulle få forøgede muligheder for at udnytte sympatien for Finland til at splitte de kredse, der var imod den aktive tilpasningspolitik. Man afviste sikkert, at det i dette spørgsmål var nødvendigt at vise Tyskland imødekommenhed, og kunne derfor, når der nu ikke var udsigt til, at de tyske korps ville få nogen særlig tilslutning i den danske befolkning, argumentere med, at der så slet ikke var nogen grund til, at regeringen blandede sig i spørgsmålet. Dertil kom, at finnerne ikke havde brug for hjælp og ikke havde udtalt ønske om en samlet dansk indsats i Finland. Forholdt man sig passive, ville finnerne derfor forstå det. Da man efter at have diskuteret sagen frem og tilbage ikke var kommet til noget resultat, blev det vedtaget at udskyde afgørelsen til næste dag. En noget slukøret Gunnar Larsen konstaterede efter debatten, at regeringen næppe ville gå med til, at han »deltog i frikorps-bevægelsen«. ³⁰

På et ministermøde den 1. juli fortsatte debatten om frivillige til Finland. Stauning underrettede her ministeriet om, at Nimandsudvalget nærrede store betænkeligheder ved, at regeringen støttede oprettelsen af et frikorps til Finland. På et møde i udvalget samme formiddag havde socialdemokraten Alsing Andersen underrettet udvalget om Staunings tilslutning til sagen og viderebragt forskellige (delvis urigtige) oplysninger om hvervningsspørgsmålet, som han havde fået af ritmester Rantzau. Det hed

29. Munch 1967, s. 172-174; Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 27.6.1941; Foss 1946, s. 52-54; Parl. Kom. bind X, st. 159-163, Afhøring af fhv. statsminister Erik Scavenius.

30. Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 28.6. og 30.6.1941; Parl. Kom. bind IV, s. 443, Møde i Statsministeriet, 30.6.1941, bind X, st. 159-163, Afhøring af fhv. statsminister Erik Scavenius; Munch 1967, s. 170-172; Jacobsen 1995, s. 71; Foss 1946, s. 52-54. Se også Mogens Rüdiger: *Uden tvivl. Erling Foss 1897-1982*, København 2000, s. 94.

blandt andet om Skjoldager, at han, efter at Pajula havde meddelt, at man tog imod frivillige, som meldte sig enkeltvis, men at de da måtte gå ind i de finske afdelinger, »ikke [ville] have med det at gøre«, og videre at »de danske officerer var i det hele imod. Der var derfor megen uvilje mod, at en dansk minister var med dertil«. Det billede, der her tegnes af stemningen i officerskorpset, er noget vildledende. Vel er der næppe tvivl om, at flere indflydelsesrige officerer (ikke mindst Rantzau!) agiterede imod dannelsen af et dansk Finlandskorps. Til gengæld er der ingen tvivl om, at Skjoldager og en række andre officerer indtog en anden, mere aktivistisk holdning, og det samme synes jo at have været tilfældet i Krigsministeriet. Det blev i øvrigt fremført, at finnerne kun ville gå til den gamle grænse. Da man antog, at den ville blive nået, inden eventuelle danske frivillige kunne nå frem, kunne man belejligt konkludere, at de frivillige alligevel ikke ville kunne komme til at hjælpe i Finland. I udvalget lagde man vægt på, at hverken grosserer Daell eller Det frie Nord ville have med sagen at gøre. Konservativ Ole Bjørn Kraft, der først havde været usikker, men efter overvejelse var imod, vurderede dog, at det ikke kunne udelukkes, at foreningen, som han selv var et prominent medlem af, ville skifte standpunkt, hvis den samlede regering anbefalede. Som tidligere påpeget, var det heller ikke udelukket, at grosserer Daell ville ændre holdning, hvis han fik en direkte opfordring fra regeringen. Da der på ministermødet ikke var nye momenter, såsom en ændret finsk holdning til spørgsmålet om en samlet dansk indsats i Finland, at tage stilling til, måtte det i det hele taget give samme resultat som det forrige, og det blev nu besluttet, at »regeringen på nuværende tidspunkt ikke blander sig i spørgsmålet«. ³¹ Følgen var, at Gunnar Larsen ikke måtte binde sig yderligere i frivilligspørgsmålet. Det var, hvad han havde ventet, og straks efter mødet meddelte han Skjoldager, »at der ikke måtte arbejdes videre med sagen«. Planen om et dansk Finlandskorps var hermed faldet bort. ³²

31. Parl. Kom. bind IV, s. 443, Møde i Statsministeriet, 1.7.1941; Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 1.7.1941; Munch 1967, s. 170-172; Parl. Kom. bind IV, s. 584-586, Møde i Samarbejdsudvalget, 1.7.1941. Chefen for Sjællandske Division, generalmajor H.O. Hansen, meddelte Krigsministeriet, at »divisionen tager fuldstændig afstand fra dannelsen af danske korps, der skal deltage i kampen mod Rusland, ganske ligegyldigt om denne kamp skal føres sammen med finnerne. Alle danske der går med i kampen mod Rusland, går med i kampen under tysk kommando, altså med den magt der beredte Danmark den 9. april«. Se Forsvarets arkiver, Rigsarkivet, 1010-010, pk. 90A, Afskrift af skrivelse fra Sjællandske Division til Krigsministeriet, 1.7.1941.

32. Gunnar Larsens arkiv, Rigsarkivet, dagbog, 1.7.1941; Forsvarets arkiver, Rigsarkivet, Dansk Finlandsbataljon 1940, pk. 2, Notat af Thygesen om Frivillige til Finland, 1.7.1941.

Frikorps Danmark til Finland?

Samme dag, som regeringen besluttede ikke at blande sig i spørgsmålet, blev det finske gesandtskab i København underrettet om, at der indtil videre ikke var grund til at oprette et dansk Finlandskorps i Danmark. Utrikesministeriet i Helsingfors meddelte, at de frivillige, der ankom til Finland, »ville blive placeret i finske afdelinger, indenfor hvis rammer der ville blive formeret danske afdelinger, alt efter som der indgik folk«. Man var altså nu villig til at oprette en dansk enhed, men det skulle ske i Finland, og den skulle indgå i de finske regimente. De samme forhold var i øvrigt gældende for de svenske frivillige, som i august kunne formere »Svenska Frivilligbataljonen«. Det meddeltes videre, at frivillige fra Danmark fremover skulle undtages fra den normale, omstændelige antagelsesprocedure med godkendelse hos den finske hærs hovedkvarter. De frivilliges ansøgninger skulle i stedet sendes til den finske militærattaché i Stockholm, der var bemyndiget til at antage frivillige fra Sverige og Danmark. Oberst R. Stackelbergs afgørelser skulle så følges op af gesandtskabet i form af udstedelse af visa til de godkendte frivillige. Antagelsesproceduren var hermed blevet raskere.³³

I Danmark var der imidlertid økonomiske vanskeligheder med at få sendt de frivillige af sted. Den finske bestemmelse om, at de frivillige selv måtte afholde deres rejseudgifter, var en uoverkommelig opgave for de fleste. Under Vinterkrigen havde Komitéen for danske frivillige i Finland sikret det økonomiske grundlag for de frivilliges afsendelse, men en tilsvarende organisation eller financier var det vanskeligt at opnå denne gang, idet de samme kredse med henvisning til den tyske besættelse afviste at blande sig i sagen. Den omstændighed betød i sig selv, at man ikke kunne forvente en større tilgang af frivillige. Dertil kom, vurderede den finske gesandt, at den tyske legation i København i alle henseender støttede de danske nazisters kampagne for afsendelse af regiment Nordland og Frikorps Danmark til østfronten. Pajula anså derfor, at det var muligt, at de tyske myndigheder helst ikke så afsendelse af frivillige til Finland, i hvert fald ikke i større antal. Det var en korrekt vurdering. Holdningen i Auswärtiges Amt var, at man ikke ville forhindre danske frivillige i at melde sig til finsk krigstjeneste. Dog var det ønskeligt, at så mange som muligt kæmpede i tyske enheder. Tysklands gesandt i Helsingfors, Wipert

33. Utrikesministeriets arkiv, Helsingfors, 110.C.5, Telefonbesked til gesandtskabet i København, 1.7.1941; Lars Stenström: *Krigsvägar. Finlandssvenska fältförband 1939-44*, Borgå 1995, s. 131.

von Blücher, havde i den anledning bedt Utrikesministeriet lade gesandtskabet i København oplyse de danske frivillige om, at de også kunne deltage i kampen mod Sovjetunionen i tyske enheder. Det skete i de allerførste dage af juli.³⁴

Da Pajula var meget opsat på, at der ikke opstod et finsk-tysk modsætningsforhold i frivilligspørgsmålet, opsøgte han den 6. juli sin tyske kollega for at opnå en modus vivendi. Renthe-Fink medgav, at der var en vis konkurrence mellem arrangørerne af regiment Nordland og Frikorps Danmark på den ene side og det finske gesandtskab på den anden side, men ville ikke forhindre frivillige i at rejse til Finland. Da der var forekommet tilfælde, hvor danske statsborgere var rejst til Sverige i tilsyneladende uskyldige ærinder, men så alligevel var fortsat til England, så Renthe-Fink sig imidlertid nødsaget til at træffe de nødvendige forholdsregler, navnlig i henseende til kontraspionage. Pajula udtalte, at han ikke havde indvendinger imod de tyske foranstaltninger, daman fra finsk side ikke havde så gode muligheder for selv at undersøge de tilmeldtes pålidelighed, og han understregede, at man på ingen måde ønskede at konkurrere med de tyske korps, men samtidig var det vanskeligt for Finland at afvise danske frivillige, når man nu engang modtog svenske og norske. Pajula gjorde det også klart, at han kun regnede med få tilmeldinger. Resultatet af samtalen var, at de to gesandter blev enige om, at de frivillige kunne få udrejsetilladelse til Finland, hvis de kunne forevise en anbefalende legitimation fra det finske gesandtskab, og hvis der med hensyn til deres pålidelighed ikke blev næret nogle betænkeligheder.³⁵

Det var ikke alle, der var tilfreds med den tilbageholdende finske politik i frivilligspørgsmålet og de konsekvenser, den havde for tilgangen af danske frivillige til Finland. Et nyt forsøg på at få opstillet et dansk Finlandskorps synes at være udgået fra den finske militærattaché i Stockholm, der mente, at den finske militærledelse »så hurtigt som muligt (ønskede) at få et stridsdueligt dansk korps til Finland«. Som opfølgning på

34. Utrikesministeriets arkiv, Helsingfors, 110.C.5. Telegram til gesandtskabet i København, 3.7.1941; 5.C.3, Rapporter fra gesandtskabet i København: »Mielialoja Tanskassa«, 3.7.1941, »Tanskalaiset vapaaehtoiset«, 7.7.1941; Auswärtiges Amts arkiv, Nationalarkivet, Helsingfors, Kotelo 4, Deutsche Gesandtschaft Helsingfors, Telegram fra Weizsäcker til Helsingfors, 2.7.1941.

35. Utrikesministeriets arkiv, Helsingfors, 5.C.3, Rapport fra gesandtskabet i København: »Tanskalaiset vapaaehtoiset«, 7.7.1941; Auswärtiges Amts arkiv, Nationalarkivet, Helsingfors, Kotelo 4, Deutsche Gesandtschaft Helsingfors, Telegram fra Weizsäcker til Helsingfors, 2.7.1941; Parl. Kom. bind XIII, s. 1207-1208, Telegram fra Renthe-Fink ang. danske frivillige i den finske hær, 10.9.1941.

en telefonsamtale med Stackelberg om frivilligsituationen skrev Tönne von Christierson fra det finske gesandtskab i København den 9. juli, »at danskerne sikkert hellere end gerne ville opstille et eget korps«. Hvad angik fremskaffelse af de nødvendige midler til dækning af de frivilliges rejseudgifter, var han ikke så pessimistisk som Pajula, idet spørgsmålet under forudsætning af en klar overenskomst med de tyske myndigheder ville kunne »tages op på ny med de af regeringen her udsendte arrangører«. Tönne von Christierson mente altså, at det ville være muligt at interessere Gunnar Larsen igen. Det var imidlertid af største vægt, at spørgsmålet blev behandlet diplomatisk, inden han gik videre, idet sagen var meget delikat og Pajula under ingen omstændigheder ønskede at foretage sig noget, som kunne »uppamma« (opmuntre) til konkurrence med de tyske korps. For at komme videre med sagen foreslog Tönne von Christierson, at chefen for Hovedkvarterets nyligt oprettede Frivilligbureau, generalløjtnant Oskar Enckell, tog sagen op med Utrikesministeriet, der så måtte kontakte de tyske myndigheder for at få afklaret, om man på tysk side var villig til at godkende opstillingen af et dansk Finlandskorps og give det udrejsetilladelse fra Danmark. Var dette ikke muligt, måtte man fortsætte som hidtil og kun sende dem, som kunne bekoste rejsen selv. Et alternativ var, at man fra finsk side fremstillede ønske om at få Frikorps Danmark til Finland. Det var muligt, at tyskerne hellere ville gå med til at sende denne SS-legion til Finland end tillade oprettelse af et nyt dansk korps, der jo ikke kunne undgå at komme i et konkurrenceforhold til regiment Nordland og Frikorps Danmark. Tönne von Christierson vurderede samtidig, at en officiel meddelelse om, at frikorpset ville blive indsat i Finland, ville øge antallet af tilmeldinger. Bagtanken synes at have været, at de nazistiske elementers indflydelse i korpset ville aftage, når korpset blev udvidet.³⁶

Et par dage senere gjorde Stackelberg sig i et brev til chefen for Hovedkvarterets Frivilligbureau til talsmand for, at man fra finsk side skulle fremstille ønske om at få Frikorps Danmark til Finland. Begrundelsen var, at det under de gældende forhold var det hurtigst realiserbare og derfor mest hensigtsmæssige. Man måtte jo tage i betragtning, at det finske gesandtskab i København ikke kunne drive propaganda for sagen eller of-

36. Utrikesministeriets arkiv, Helsingfors, 5.C.3, Rapport fra gesandtskabet i København: »Tanskalaiset vapaaehtoiset«, 7.7.1941; Mannerheims arkiv, Nationalarkivet, Helsingfors, Ka 609, Brev fra v. Christierson til Stackelberg, 9.7.1941; Ohto Manninen: »Suomen vai Suur-Saksan riveissä? Ristiretki bolsevismia vastaan. Pohjoismaisten SS-joukkojen asema Hitlerin idänretken alkuvaiheissa«, *Sotilasaikakauslehti*, 11/1981, s. 781.

fentliggøre meddelelser derom i pressen. Frikorps Danmark havde til gengæld opnået den danske regerings støtte og stod allerede med en færdig hverveorganisation. Under sådanne forhold kunne den økonomiske side af sagen også løses i positiv retning. Hvis den finske militærledelse tilsluttede sig tanken, foreslog Stackelberg, at man henvendte sig til Utrikesministeriet, der så gennem Finlands gesandt i Berlin kunne indhente de tyske myndigheders godkendelse. Var dette først sket, kunne de praktiske detaljer hurtigt ordnes i Danmark af det finske gesandtskab i samarbejde med danske og tyske myndigheder. Militærattachéen meddelte endvidere i brevet til Enckell, at han ved telefonsamtale med København samme dag havde erfaret, at også minister Pajula tilsluttede sig forslaget og havde foreslået Utrikesministeriet at søge at få frikorpset til Finland. Hvorledes det rent faktisk forholder sig hermed, er usikkert, da det ikke bekræftes af det benyttede kildemateriale. Tönne von Christierson ville dog næppe have foreslået at få Frikorps Danmark til Finland uden at have drøftet det med Pajula, hvilket taler for. Det samme gør Pajulas rapportering om Frikorps Danmark, der kan karakteriseres som positiv. På den anden side kan det være svært at acceptere, at gesandten ikke havde øje for den danske regerings negative indstilling til korpset. Men måske blev han ligesom mange andre vildledt af regeringens faktiske støtte til frikorpset og af, at den respekterede oberstløjtnant C. P. Kryssing med regeringens billigelse blev dets chef.³⁷

Enckell var stærkt afvisende over for tanken, der jo også var i modstrid med de overordnede retningslinier for Finlands politik i frivilligspørgsmålet. Dets politiske dimensioner betød dog, at det måtte forelægges den øverstkommanderende. Den 17. juli fremhævede Enckell over for Mannerheim, at Stackelbergs og Pajulas opfattelse af, at opstilling og afsendelse af et stridsdueligt dansk korps til Finland blev tillagt stor militær interesse, var i modstrid med, hvad de var blevet meddelt, idet han over for såvel Utrikesministeriet som militærattachéen havde fremholdt, at interessen for udenlandske frivillige hovedsagelig var af politisk og symbolsk art. Et andragende fra finsk side om, at det »åbenbart af den danske regering med liden hengivenhed omfattede 'Frikorps Danmark' skulle dirigeres til Finland«, ville efter Enckells opfattelse ikke være i Finlands interesse og dertil være i modstrid med marskalens direktiv til ham om at give

37. Mannerheims arkiv, Nationalarkivet, Helsingfors, Ka 609, Brev fra Stackelberg til Enckell, 11.7.1941; Utrikesministeriets arkiv, Helsingfors, 5.C.3, Rapporter fra gesandtskabet i København: »Mielialoja Tanskassa«, 3.7.1941, »Tanskalaiset vapaaehtoiset«, 7.7.1941.

de danskere, som spontant meldte sig til frivillig militærtjeneste i Finlands Hær, mulighed derfor. Efter Enckells mening burde Tönne von Christiersons virksomhed i frivilligspørgsmålet også fremover sigte på i al stilhed at forsøge at vække interesse i private danske kredse for at finansiere eventuelle frivilliges rejse til Finland og tilbage igen, samt på at modtage og viderebefordre individuelle tilmeldinger til frivillig militærtjeneste i Finlands Hær. Enckells indstilling mødte fuld tilslutning fra Mannerheim, og herved blev den hidtidige finske linie i frivilligspørgsmålet fastholdt.³⁸

Konklusion

Det tyske angreb på Sovjetunionen i sommeren 1941 rejste en række vanskelige spørgsmål for den danske regering. Frivilligspørgsmålet var blot ét af dem. Selv om bestræbelserne på at få oprettet et nyt Finlandskorps bar præg af såvel et ønske om at hjælpe Finland som en trang til at hævde Danmarks gamle krigerånd og våbenære, var det realpolitiske motiv, at man frygtede den tyske reaktion på en forventet svag tilslutning til de tyske frivilligkorps og vurderede, at officiel støtte til et Finlandskorps, som man imødeså ville få langt større tilslutning i den danske befolkning, ville skabe tysk velvilje. Ved denne politik ville regeringen sikre sig goodwill i Berlin, samtidig med at den afværgede tyske forsøg på at hverve danske til tysk krigstjeneste og holdt en eventuel dansk indsats i den tysk-sovjetiske krig inden for de nordiske rammer. Hans Kirchhoff har skrevet, at Gunnar Larsens plan om et frikorps til Finland afslørede ham som politisk naiv.³⁹ I opposition hertil skal det anføres, at det afgørende for Gunnar Larsens såvel som Staunings og Scavenius' politik i frivilligspørgsmålet var deres klare forventning om, at Sovjetunionen hurtigt ville blive besejret, hvorefter Tyskland kunne skabe sit nye Europa efter for-godtbefindende. For i den situation at undgå tyske indgreb i det danske politiske system var det nødvendigt, at man viste sig imødekommende over for udviklingen. Støtte til et dansk Finlandskorps var et væsentligt middel hertil.

Beslutningsprocessen i regeringen var præget af stor usikkerhed. Dels

38. Mannerheims arkiv, Nationalarkivet, Helsingfors, Ka 609, Brev fra Enckell til Mannerheim, 17.7.1941. Mannerheim har noteret på brevet, at han besvarede det mundtligt. Af hans understregninger kan man slutte, at han tilsluttede sig Enckells forslag.

39. Jørgen Hæstrup o.a.: *Besættelsens Hvem Hvad Hvor*, København 1985, s. 315.

om, i hvilken retning den storpolitiske situation, og dermed også Danmarks stilling, ville bevæge sig. Dels om, af mangel på informationer, hvorledes den finske holdning var. Men tiden gik, og da en stillingtagen af praktiske årsager ikke længere kunne holdes tilbage, lod en splittet regering Finlandskorpset falde. De Konservative og Venstre afviste på det kraftigste initiativet af frygt for, at tyskerne ved regeringens støtte til et dansk Finlandskorps skulle få forøgede muligheder for at udnytte sympatien for Finland til at splitte de kredse, der opponerede imod den aktive tilpasningspolitik. Desuden mente de ikke, at der var anledning til, at regeringen blandede sig i frivilligspørgsmålet, når der nu ikke var udsigt til, at de tyske korps ville få nogen særlig tilslutning i den danske befolkning. Vigtigt for udfaldet var også, at der manglede et grundlag for regeringen at støtte Finlandskorpset på. Finland forholdt sig passiv i så henseende og fremkom ikke med det af hensyn til Tyskland nødvendige ønske om at få sendt et dansk frikorps derop igen. Den finske holdning, som først blev afklaret samme dag, som den danske regering besluttede ikke at blande sig i spørgsmålet, var, at der ikke var grund til at oprette et dansk Finlandskorps i Danmark. Til gengæld var man, under forudsætning af at tilgangen af frivillige var tilstrækkelig, villig til at oprette en dansk enhed i Finland, som dog skulle indgå i de finske regimente. Den finske politik i frivilligspørgsmålet var præget af, at man denne gang ikke havde et reelt militært behov for frivillige og af erfaringerne fra Vinterkrigen. Dengang havde de udenlandske korps vist sig problematiske. For det første tog organiseringen af sådanne korps erfaringsmæssigt lang tid, og for det andet var stridsværdien diskutabel. Den foreslåede mobilisering af Dansk Finlands Bataillon kunne måske have overvundet nogle af disse vanskeligheder, men den finske linie stod fast. Et senere forslag om at få dirigeret Frikorps Danmark til Finland blev også skudt ned af den finske, militære ledelse, der bedømte, at det ikke kunne være i Finlands interesse at tage imod et dansk frikorps, som man vurderede, at den danske regering omfattede med uvilje.

Hvis Finland i tide havde vist interesse for at modtage et dansk frikorps, er det muligt, at det var lykkedes at gennemtrumfe regeringens støtte til et Finlandskorps. Det rejser et interessant kontrafaktisk spørgsmål. Hvad ville det have betydet for Danmark, hvis man havde haft et dansk frikorps i Finland? Et sådant håndfast udtryk for nordisk solidaritet ville uden tvivl have knyttet Danmark og Finland tættere sammen. Man kan passende sammenligne med den svenske frivilligbataljon i Finland, som afgjort var med til at styrke båndene over Den Botniske Bugt. Frivilligbataljonen, der var indsat på Hangöfronten, hvor den finske hær forsvarede

det sydlige Finland imod truslen fra den sovjetiske base, blev opløst efter erobringen af Hangö i begyndelsen af december 1941, hvorefter hovedparten af de svenske frivillige vendte hjem, og dens indsats kom ikke til at udgøre et problem for Sverige i forhold til de allierede. Det samme kan man forestille sig ville have været tilfældet for et dansk frikorps i Finland. Betydningen i forholdet til Tyskland er straks sværere at bedømme. Et vovet gæt er, at man kunne have forbedret sin stilling over for Tyskland og samtidig have undgået nogle af de vanskeligheder, som Frikorps Danmark skulle komme til at give anledning til. Men det er jo selvfølgelig ren spekulation.

Summary

Jan Ahtola Nielsen: Danish Legion to Finland in the Summer of 1941?

One result of the German attack on the Soviet Union on 22nd June, 1941, was the fact that Finland was once more drawn into the war events. The army called up large numbers of servicemen, and the Capital of Helsinki was evacuated as were the Eastern border regions: clear signs of national preparation for war against the Soviet Union. In analogy with what happened during the Fenno-Soviet crisis in the autumn of 1939, the tense atmosphere made a number of Danes apply to the Finnish legation in Copenhagen with the wish to be enrolled as volunteers in the Finnish army. The German occupational authorities in Denmark had a clear political interest in giving the Danish will to help Finland an opportunity to manifest itself. It is possible that they even imagined that the participation of a Danish contingent on the popular Finnish front could contribute towards the growth of anti-communist enthusiasm in Denmark, which in turn would weaken the negative attitude towards Germany in the Danish population. Certain collaboration politicians also viewed the idea of a Danish legion in Finland with favour; it was seen as a possibility of winning German good-will, so that in the case of a German victory, interference in the Danish political system could be avoided, and Danish involvement in the German-Soviet war could be limited to a Nordic context. The less palatable alternative to a voluntary legion in Finland was for Danes, who wished to fight against Communism on the Eastern Front, to join the special regiment, »Nordland«, for which the Waffen-SS was recruiting volunteers in Denmark. Thus, the Finnish situation caused circles within and outside the Danish government to seriously discuss the possibility of sen-

ding Danish volunteers to Finland like during the Fenno-Soviet Winter War 1939-40. After a good deal of argument, the government decided not to involve itself. The opposition feared that governmental support for a Danish legion to Finland would improve Germany's chances of exploiting the sympathy for Finland to separate the political factions which were against closer co-operation with Germany. Nevertheless, the negative outcome was also due to the passive Finnish attitude. The Finns did not make the necessary request required by Denmark with respect to Germany for a Danish legion to Finland.

(Translated by Jørgen Peder Clausager)